

บทที่ 1

บทนำ

การจัดหมู่หนังสือ

การที่ผู้ใช้บริการของห้องสมุดจะค้นหาหนังสือในห้องสมุดได้ตรงกับความต้องการและเสียเวลาในการค้นหาน้อยที่สุดหรือไม่ ขึ้นอยู่กับระบบการจัดเก็บหนังสือของห้องสมุดว่ามีความเป็นระเบียบ มีระบบที่ดี สามารถแสดงถึงความสัมพันธ์กันหรือความแตกต่างในเนื้อหาและรูปแบบการประพันธ์ของหนังสือแต่ละเล่มได้ ถ้าระบบการจัดหมู่หนังสือของห้องสมุดเป็นระบบที่ดี มีประสิทธิภาพ จะช่วยอำนวยความสะดวกต่อผู้ใช้บริการเป็นอย่างมาก

1. ความหมายของการจัดหมู่หนังสือ

การจัดหมู่ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษ คือ classification ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้ใกล้เคียงกัน ดังนี้

ทองหยด ประทุมวงศ์ (2528: 68) ให้ความหมายของการจัดหมู่ ไว้ว่า การจัดกลุ่ม หรือการแบ่งกลุ่ม ของบรรดาศิลปวิทยาการและสรรพสิ่งทั้งหลายในจักรวาล ให้เป็นกลุ่ม เป็นหมู่ เป็นพวก หรือเป็นประเภท ฯลฯ สิ่งต่างๆ ที่รวมอยู่ในกลุ่มเดียวกันอย่างน้อยที่สุดต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งที่เหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกัน และเป็นลักษณะที่แตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ กลุ่มที่มีลักษณะแตกต่างออกไปก็จะแยกไปเป็นกลุ่มต่างหาก จึงสรุปได้ว่า การจัดหมู่ คือ กระบวนการรวมและแยก คือ รวมสิ่งที่เหมือนกันไว้ด้วยกัน สิ่งที่สัมพันธ์กันเกี่ยวข้องกันก็จะอยู่ใกล้ๆ กัน สิ่งที่แตกต่างกันก็จะแยกออกจากกัน ข้อสรุปนี้ถือว่าเป็นความรู้พื้นฐานของการจัดหมู่หนังสือ

อัมพร ทีชะระ (2535: 1) ให้ความหมายไว้ว่า การจัดหมู่ หมายถึง การพิจารณาแยกและจัดวัสดุห้องสมุด (library materials) ซึ่งในปัจจุบันนิยมแยกและจัดทำเนื้อเรื่องตามวิชา (subject matter) โดยใช้ระบบการจัดหมู่ (classification system) ระบบใดระบบหนึ่งเป็นหลักเกณฑ์

ชาน (Chan 1994: 259) ให้ความหมายของคำว่า การจัดหมู่ไว้ว่า การจัดระบบของความรู้ตามลำดับ และให้ความหมายของการจัดหมู่ของห้องสมุด (library classification) ไว้ว่า หมายถึงระบบการจัดเก็บหนังสือและวัสดุอื่นๆ ขึ้นชั้นตามเนื้อหา (subject) หรือหมายถึง รายการบรรณานุกรมและบรรณวิธีที่ใช้ประโยชน์สำหรับการค้นหาสารสนเทศ

พริทเธิร์ช (Prytherch 2000:152) ให้ความหมายของคำว่า การจัดหมู่ หมายถึง 1) การจัดเก็บสิ่งต่างๆ ให้เป็นไปตามลำดับ โดยพิจารณาจากความคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะหนังสือ ซึ่งต้องจัดหมวดหมู่ให้เหมาะสมตามแผนการจัดหมู่ 2) แผนการจัดหมู่สำหรับหนังสือและวัสดุอื่นๆ ตามลำดับ โดยพิจารณาจากเนื้อหาหรือรูปแบบคำประพันธ์ 3) ระบบรหัสหรือสัญลักษณ์ที่แสดงถึง ความคิด หรือความหมายหลักของเนื้อหาตามลำดับที่สัมพันธ์กัน 4) วิธีการที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวเล่มของสารสนเทศแต่ละชั้น โดยพิจารณาจากลำดับชั้นของความสัมพันธ์ที่ลดหลั่น วิธีการนี้จะต้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งกับสารสนเทศในรูปแบบเดิม (traditional) และสารสนเทศในรูปแบบที่ใช้กับระบบคอมพิวเตอร์ นอกจากนี้ พริทเธิร์ช ได้ให้ความหมายของคำว่า การจัดหมู่หนังสือ (book classification) ไว้ว่า หมายถึง การจัดเก็บหนังสือและเอกสารชั้นชั้น (Prytherch 2000: 85)

จากความหมายที่มีผู้นิยามไว้ต่างๆ กัน พอสรุปได้ว่า การจัดหมู่ หมายถึง กระบวนการจัดหมู่หนังสือตามเนื้อหา หรือตามรูปแบบคำประพันธ์ของหนังสือแต่ละเล่ม พร้อมทั้งกำหนดสัญลักษณ์ แทนเนื้อหาหรือรูปแบบคำประพันธ์ไว้ที่ตัวเล่มหนังสือ เพื่อใช้เป็นเครื่องหมายแสดงแหล่งที่จัดเก็บของหนังสือตามระบบการจัดหมู่ระบบใดระบบหนึ่ง โดยมีเป้าหมายหลัก คือ ช่วยให้ผู้ใช้งานสามารถค้นหาสารสนเทศหรือหนังสือตามที่ต้องการ

2. ความสำคัญของการจัดหมู่หนังสือ

หนังสือ คือ สิ่งพิมพ์ที่บันทึกความรู้ ความคิด ประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ที่มีการเรียบเรียงเนื้อหาอย่างเป็นระเบียบ มีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นหลังให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และเป็นพื้นฐานสำหรับการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ๆ ให้เกิดขึ้น โดยการบันทึกลงบนกระดาษ และนำมาเย็บรวมกันเป็นเล่ม มีขนาดต่างกัน ตามความยาว

ของเนื้อหาและวัตถุประสงค์ในการจัดทำ ในปัจจุบันทรัพยากรสารสนเทศปรากฏออกมาได้หลายรูปแบบ ทั้งในรูปของสิ่งพิมพ์ โสตทัศนวัสดุ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งสารสนเทศที่สามารถสืบค้นได้โดยผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์และระบบโทรคมนาคม แต่หนังสือก็ยังมี ความสำคัญมากที่สุด ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในพิธีเปิดงานปีหนังสือแห่งชาติและงานแสดงการพิมพ์แห่งประเทศไทย ครั้งที่ 3 ณ โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว เมื่อ วันที่ 4 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2515 ว่า “หนังสือเปรียบเสมือนคลังที่รวบรวมเรื่องราว ความรู้ ความคิด วิทยาการทุกด้านทุกอย่าง ซึ่งมนุษย์ได้เรียนรู้ ได้คิดอ่าน และเพียรพยายามบันทึก รักษาไว้ ด้วยลายลักษณ์อักษร หนังสือแพร่ไปถึงที่ใด ความรู้ ความคิดก็แพร่ไปถึงที่นั่น หนังสือจึงเป็นสิ่งที่มีความและมีประโยชน์อันประมาณมิได้ในแง่ที่เป็นบ่อเกิดแห่งการเรียนรู้ของมนุษย์” (สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี 2542:1) และในพิธีเปิดการประชุมบรรณารักษ์นานาชาติ ครั้งที่ 65 เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม พุทธศักราช 2542 ณ ศูนย์ประชุมและแสดงสินค้านานาชาติ กรุงเทพมหานคร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงปาฐกถานำตอนหนึ่ง ทรงดำรัสถึงความสำคัญของหนังสือว่า “เอกสารลายลักษณ์เป็นเครื่องมือที่ดีที่สุดในการถ่ายทอดความรู้ เทคโนโลยี และความรู้สึกรวมมวลของมนุษยชาติมาแต่อดีตกาลตราบนานทุกวันนี้ แม้ในปัจจุบันเราจะมีวิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ วิทยุทัศน์ แถบบันทึกเสียง แผ่นเสียง ซีดี ดีวีดี คอมพิวเตอร์ ซีดีรอม อินเทอร์เน็ต และฐานข้อมูลรูปแบบอื่นๆ แต่หนังสือก็ยังมีบทบาทสำคัญยิ่งในการให้ความรู้ใหม่ๆ แก่มนุษย์ ยังคงเป็นอาหารปัญญาอันวิเศษสุด เพราะราคาย่อมเยาพกไปได้สะดวก ทั้งอ่านได้ทุกสถานการณ์” (สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย 2542:11) จึงทำให้ห้องสมุดมีทรัพยากรสารสนเทศประเภทหนังสือมากกว่าทรัพยากรสารสนเทศประเภทอื่น ห้องสมุดแต่ละแห่งมีหนังสือจำนวนมากหรือน้อยแตกต่างกันไปตามขนาดและประเภทของห้องสมุด ห้องสมุดขนาดใหญ่ จะมีหนังสือจำนวนมากและเพิ่มมากขึ้นตลอดเวลา จำเป็นต้องมีการจัดเก็บให้เป็นระเบียบ เพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการค้นคืนและจัดเก็บเข้าที่เดิม

ดังนั้น การจัดหมู่หนังสือจึงเป็นงานหลักที่ห้องสมุดต้องดำเนินงาน ถ้าไม่ดำเนินงาน ก็เหมือนไม่มีห้องสมุด ดังคำกล่าวของ วิลเลียม ชาร์ล เบอริวิก (William Charles Berwick) ที่ว่า “รากฐานของห้องสมุด คือหนังสือ และรากฐานของการเป็นบรรณารักษ์ คือ

การจัดหมู่ เพราะถ้าไม่มีการจัดหมู่หนังสือ ก็ไม่มีบรรณารักษ์คนใดสามารถจัดห้องสมุดให้เป็นห้องสมุดได้” (ทองหยด ประทุมวงศ์ 2528: 69) ในสมัยโบราณ ห้องสมุดมีการจัดเก็บหนังสือโดยวิธีการต่างๆ เช่น จัดตามขนาดรูปเล่ม สีของปก ชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่อง เป็นต้น วิธีการจัดเก็บดังกล่าวอาจสะดวกสำหรับการจัดเก็บหนังสือที่มีจำนวนน้อย แต่เมื่อห้องสมุดมีหนังสือเพิ่มมากขึ้น วิธีการจัดเก็บดังกล่าวจะทำให้ผู้ใช้ไม่ได้รับความสะดวกและค้นหาหนังสือไม่พบ ในกรณีที่ผู้ใช้จำชื่อหนังสือ ชื่อผู้แต่ง ลักษณะรูปเล่มของหนังสือไม่ได้ ผู้ใช้ส่วนใหญ่รู้แต่เพียงว่าต้องการค้นหาหนังสือเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นห้องสมุดทุกประเภท ทุกขนาด จำเป็นต้องใช้ระบบการจัดหมู่ระบบใดระบบหนึ่งจัดเก็บหนังสือ โดยอาจเป็นระบบที่คิดขึ้นเองหรือเป็นระบบสากลที่ใช้กันอย่างแพร่หลายและเป็นที่ยอมรับกันดีก็ได้ เพื่อที่จะช่วยผู้ใช้สามารถเลือกหนังสือเล่มที่ต้องการได้อย่างสะดวก รวดเร็ว การเลือกระบบการจัดหมู่ ควรเลือกให้เหมาะสมกับประเภทและขนาดของห้องสมุด หรือสถาบันบริการสารสนเทศ ระบบการจัดหมู่ที่จะช่วยให้การจัดเรียงหนังสือเข้าชั้นตามลำดับไม่สับสน ผู้ใช้สามารถค้นหาหนังสือได้อย่างสะดวก ถูกต้อง และรวดเร็ว คือระบบการจัดหมู่หนังสือตามเนื้อเรื่อง (subject classification system)

3. วัตถุประสงค์ของการจัดหมู่หนังสือ

การจัดหมู่หนังสือของห้องสมุด ไม่ว่าจะเป็นห้องสมุดประเภทใด มีวัตถุประสงค์ทั่วไป ดังนี้

- 3.1 เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการรวบรวมหนังสือที่มีความสัมพันธ์กันไว้ด้วยกัน และจัดหนังสือเข้าชั้นได้อย่างเป็นระบบ มีระเบียบ ง่ายต่อการหยิบมาใช้ประโยชน์
- 3.2 เพื่อความสะดวกในการค้นคืนสารสนเทศจากหนังสือของผู้ใช้ ให้ผู้ใช้สามารถค้นคืนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สะดวก รวดเร็ว โดยผู้ใช้สามารถเลือกหนังสือที่ตรงกับความต้องการ หรือสามารถเลือกหนังสือที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการได้ด้วยตนเอง
- 3.3 เพื่อใช้จัดทำบรรณานุกรมตามหมวดวิชาได้อย่างสะดวก รวดเร็ว
- 3.4 เพื่อให้ทราบปริมาณของหนังสือในแต่ละสาขาวิชา ว่ามีมากน้อยเพียงใด จะได้จัดหาให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้

4. ประโยชน์ของการจัดหมู่หนังสือ

การจัดหมู่หนังสือของห้องสมุดจะช่วยให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติงานและ
ผู้ใช้บริการ ดังนี้

4.1 หนังสือที่มีเนื้อหาเดียวกัน หรือคล้ายคลึงกันจะอยู่ในหมวดหมู่เดียวกัน
ไม่กระจัดกระจาย

4.2 หนังสือที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กันจะจัดเก็บไว้ใกล้เคียงกัน

4.3 หนังสือที่มีลักษณะคำประพันธ์แบบเดียวกัน และใช้ภาษาเดียวกัน
จะรวมอยู่ด้วยกัน

4.4 ผู้ใช้สามารถใช้เป็นจุดเข้าถึง (access point) ในการค้นหาหนังสือได้อย่าง
สะดวก รวดเร็ว และได้หนังสือที่ตรงกับความต้องการ รวมทั้งช่วยค้นหาเรื่องที่มี
ความสัมพันธ์กันได้

4.5 ผู้ปฏิบัติงานสามารถจัดเก็บหนังสือเข้าที่ได้ถูกต้อง รวดเร็ว

4.6 ช่วยให้เห็นทราบปริมาณของหนังสือในแต่ละสาขาวิชา ว่ามีจำนวนเพียงพอ
กับความต้องการในการใช้ของผู้ใช้บริการหรือไม่ และสมควรจัดหาหนังสือในสาขาวิชา
ใดมาเพิ่มเติม

4.7 หนังสือแต่ละเล่มมีสัญลักษณ์ที่ใช้เรียกแทนไม่ซ้ำกัน

การจัดหมู่หนังสือจะบรรลุดตามวัตถุประสงค์ และเกิดประโยชน์สูงสุดก็ต่อเมื่อ
มีการใช้สัญลักษณ์ที่ไม่ซับซ้อน อ่านเข้าใจง่าย เป็นสัญลักษณ์ประจำหนังสือ เพื่อกำหนด
ตำแหน่งของหนังสือที่จัดเก็บ และต้องมีเครื่องมือสำหรับค้นหาหนังสือ ณ ที่จัดเก็บ ซึ่งได้แก่
บัญชีรายชื่อหนังสือของห้องสมุด (library catalog) ซึ่งถือเป็นสิ่งที่จะใช้เป็นจุดเข้าถึง
เนื้อหาวิชาต่างๆ ของสารสนเทศทั้งหลายที่ห้องสมุดมีไว้ให้บริการ รูปแบบของบัญชีรายชื่อ
หนังสือของห้องสมุดที่รู้จักกันดี คือ บัตรรายการ (catalog cards) ในปัจจุบันมีการจัดเก็บ
ไว้ในรูปแบบของฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ (database) ทั้งในรูปแบบของฐานข้อมูลออนไลน์
(online) และฐานข้อมูล ซีดีรอม (CD-ROM = Compact Disc Read Only Memory) ซึ่ง
บัญชีรายชื่อนี้ ห้องสมุดจะต้องมีการปรับปรุงให้ทันสมัยและสมบูรณ์อยู่ตลอดเวลา

ประวัติการจัดหมู่

จากการศึกษาเรื่องประวัติการจัดหมู่ จะเห็นว่ามีความนานและมีการพัฒนามาเป็นลำดับ จนกระทั่งมีการจัดหมู่ที่เป็นระบบสากลและมีการนำไปใช้อย่างแพร่หลาย มีทั้งระบบที่เกิดจากการปฏิบัติ คือ จัดตามความสะดวก และเกิดจากแนวความคิดที่เป็นทฤษฎี ซึ่งใช้กฎเกณฑ์ที่มีผู้คิดขึ้น จากการศึกษาเอกสารต่างๆ พอสรุปถึงประวัติการจัดหมู่ได้ดังนี้

1. ประวัติการจัดหมู่หนังสือในต่างประเทศ

การจัดหมู่ครั้งแรกเริ่มขึ้นที่ห้องสมุดดินเหนียว (Clay tablets) ซึ่งพระเจ้าอัสเซอร์ปาเนิบาล (Assurbanipal) แห่งอาณาจักรแอสซีเรีย ได้ทรงรวบรวมแผ่นดินเหนียว ที่ชาวซูเมเรียนได้จารึกเรื่องราวต่างๆ โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ เรื่องเกี่ยวกับทางโลก (knowledge of the earth) และเรื่องเกี่ยวกับสวรรค์ (knowledge of the heavens)

สมัยอียิปต์และโรมันโบราณ มีการจัดเก็บแผ่นหนังจารึกเรื่องราวต่างๆ (parchment) และกระดาษปาปิรัส (papyrus) เป็นกลุ่มตามเรื่องราวที่จารึก ตามผู้เขียน และตามภาษา

ต่อมาในระหว่างปี 260-240 ก่อนคริสต์ศักราช คัลลิมาคัส (Callimachus) ซึ่งเป็นบรรณารักษ์ของห้องสมุดอเล็กซานเดรีย (Alexandria Library) ได้จัดหมวดหมู่หนังสือในห้องสมุดแบ่งออกเป็น 5 หมวด คือ กวีนิพนธ์ (poetry) ประวัติศาสตร์ (history) ปรัชญา ความเชื่อ (philosophy) สุนทรพจน์ (eratory) และเบ็ดเตล็ด (miscellaneous)

ในสมัยของอริสโตเติล (Aristotle) มีการแบ่งหนังสือออกเป็น 3 หมวด คือ 1) ความรู้ภาคปฏิบัติ ได้แก่ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ และนิติศาสตร์ 2) ความรู้ในการสร้างสรรค์ ได้แก่ กวีนิพนธ์ และศิลปะ 3) ความรู้ภาคทฤษฎี ได้แก่ คณิตศาสตร์ ฟิสิกส์ และเทววิทยา

ในศตวรรษที่ 10 ห้องสมุดประจำวัดคาโรลิงแกน (Carolingian) ณ เมืองลอร์ช (Lorsch) จัดหมวดหมู่หนังสือโดยแยกเป็นประเภท คือ คัมภีร์ทางศาสนาทั้งคัมภีร์เก่าและคัมภีร์ใหม่ (Old & New Treatment) ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ ศาสนา ชีวิตประวัติพระเยซู ชีวิตประวัติและผลงานของสาวกพระเยซู และนักประพันธ์วรรณกรรมคลาสสิกต่างๆ

คริสต์ศักราช 1158 วิหารฟรุเฟนนิ่ง (Monastery of Prufening) ได้จัดเก็บหนังสือที่เขียนโดยพระชาวเยอรมัน และบาทหลวงชาวฝรั่งเศสตามลำดับวัน เดือน ปี

ห้องสมุดในยุคกลาง มีการจัดหมวดหมู่หนังสือ โดยแบ่งออกเป็น 7 หมวด คือ จดหมายเหตุ (Archives) คัมภีร์และการวิจารณ์ต่างๆ (Scripture texts & Commentaries) รัฐธรรมนูญ (Constitution) การชำระพระไตรปิฎก (Council and Synodal Proceedings) คำสอนของสาวกพระเยซู (Homilies and Epistles of the Father) ข้อปฏิบัติต่างๆ ทางศาสนา (Lectionaries) และ ตำนานชาค และการทรมานร่างกาย (Legenda and Martyrdom)

คริสต์ศักราช 1605 เซอร์ ฟรานซิส เบคอน (Sir Francis Bacon) ชาวอังกฤษ ได้เขียนหนังสือเรื่อง The Advancement of Learning มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติการบันทึกความคิดของมนุษย์ สภาวะและแผนผังความรู้ของมนุษย์ โดยแบ่งความคิดของมนุษย์ เป็น 3 ส่วน ตามลำดับ คือ ความจำ (Memory) จินตนาการ (Imagination) และเหตุผล (Reason)

ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 และ 17 ที่ประเทศฝรั่งเศสมีการจัดหมวดหมู่หนังสือแบบบรรณานุกรม โดย กราเบรียล นูค (Gabriel Naude) บรรณารักษ์ชาวฝรั่งเศส ของห้องสมุดมาซาแรง เขาได้เขียนหนังสือชื่อ Adves pour Dresser Une Bibliotheque ซึ่งแปลโดย จอห์น แอฟเวลิน (John Evelyn) แสดงการจัดหมู่โดยจัดแบ่งหนังสือออกเป็น 12 หมวด คือ ศาสนา แพทยศาสตร์ บรรณานุกรม วิชาคำนวณ วัน เดือน ปี ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ การทหาร กฎหมาย การชำระพระไตรปิฎก และกฎหมายแคนนอน ปรัชญา การปกครอง วรรณคดี

คริสต์ศักราช 1809 แจ็ก ชาร์ล บรูเน็ต (Jacques Charles Brunet) เขียนหนังสือชื่อ Manuel du Libraire et de L' Amateur แสดงการจัดหมวดหมู่หนังสือ โดยแบ่งออกเป็น 5 หมวด คือ ศาสนา กฎหมาย ประวัติศาสตร์ ปรัชญา และวรรณคดี ซึ่งใช้วิธีการจัดหนังสือของร้านขายหนังสือในปารีสเป็นหลัก ต่อมาได้มีการนำไปแก้ไขใหม่อีกหลายครั้งจนเป็นที่นิยมใช้อย่างแพร่หลายในฝรั่งเศส โดยเฉพาะในการจัดทำบรรณานุกรม และในร้านขายหนังสือรวมทั้งหอสมุดแห่งชาติของฝรั่งเศส (Bibliotheque Nationals) ได้ใช้ระบบของบรูเน็ตจัดหนังสือและแพร่หลายไปยังหอสมุดแห่งชาติของอังกฤษ (British Museum)

คริสต์ศักราช 1870 วิลเลียม ทอร์เรย์ แฮริส (William T. Harris) ซึ่งเป็นครูที่โรงเรียนในเมือง เซนต์หลุยส์ รัฐมิสซูรี ได้ดัดแปลงแนวคิดของเบคอน เพื่อนำไปใช้จัดหมู่หนังสือของห้องสมุดโรงเรียนที่เบคอนทำงานอยู่ โดยแบ่งหนังสือออกเป็น 3 กลุ่ม คือ วิทยาศาสตร์ ศิลปะ และประวัติศาสตร์

คริสต์ศักราช 1876 เมลวิลล์ ดิวอี้ (Melvil Dewey) ได้ประมวลแนวคิดของเบคอน และแฮริส เข้าด้วยกัน นำมาคิดระบบการจัดหมู่ขึ้นใหม่ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของระบบการจัดหมู่ที่รู้จักกันดีในปัจจุบัน คือ ระบบทศนิยมของดิวอี้ และหลังจากนี้ก็มีระบบการจัดหมวดหมู่ที่สำคัญเกิดขึ้นอีกหลายระบบ ซึ่งพอสรุปวิวัฒนาการได้ดังนี้ (ยุพา สายมาลา 2523: 3-7; ณรงค์ ป้อมนุปผา 2528: 23-37)

ปีคริสต์ศักราช ที่พิมพ์เผยแพร่ ครั้งแรก	ประเทศที่ เริ่มต้น	ชื่อผู้คิดระบบ และจัดทำ	ชื่อระบบ
1605	อังกฤษ	Sir Francis Bacon	-
1870	สหรัฐอเมริกา	William T. Harris	-
1876	สหรัฐอเมริกา	Melvil Dewey	Decimal Classification
1891	สหรัฐอเมริกา	C.A. Cutter	Expansive Classification
1902	สหรัฐอเมริกา	Herbert Putnum	Library of Congress Classification
1905	เบลเยียม	Paul Otlet Henri La Fontaine	Universal Decimal Classification
1906	อังกฤษ	James D. Brown	Subject Classification
1933	อินเดีย	S.R. Ranganathan	Colon Classification
1935	สหรัฐอเมริกา	Henry Evelyn Bliss	Bibliographic Classification
1942	สหรัฐอเมริกา	Sophia H. Glidden	A library Classification for Public Administration Materials
1948	สหรัฐอเมริกา	Mary L. Marshall	National Library of Medicine

ที่มา: ณรงค์ ป้อมบุปผา 2528: 28.

2. ประวัติการจัดหมู่ในประเทศไทย

สำหรับประวัติการจัดหมู่หนังสือในประเทศไทย ฌรงค์ ป้อมบุปผา (2528: 31-37) ได้กล่าวไว้โดยสังเขป ดังนี้

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีการสร้างหอหลวงในพระราชวังเพื่อเก็บสะสมเอกสารที่มีคุณค่า และในวัดก็มีการสร้างหอไตรเพื่อเก็บรวบรวมพระไตรปิฎกและคัมภีร์ใบลาน

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงสร้างหอพระมณเฑียรธรรม เพื่อเก็บรวบรวมพระไตรปิฎกไว้ในเขตพระบรมมหาราชวัง

สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการจารึกความรู้ไว้ตามฝาผนังวัดพระเชตุพลวิมลมังคลาราม จำแนกเป็นหมวดตามเนื้อหา เช่น เรื่องราวของวัด พระพุทธศาสนา ตำรายา วรรณคดี สุภาษิต ทำเนียบนามต่างๆ ภายภาพบำบัด และอนามัยบุคคล

พุทธศักราช 2424 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงจัดตั้งหอพระสมุดวชิรญาณในพระบรมมหาราชวัง เพื่อเก็บหนังสือภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ พุทธศักราช 2443 ทรงโปรดให้สร้างวัดเบญจมบพิตร และสร้างหอพุทธศาสนสังคหะ เพื่อเก็บรวบรวมคัมภีร์พุทธศาสนา พุทธศักราช 2448 ทรงโปรดให้รวมหอพระมณเฑียรธรรม หอพระสมุดวชิรญาณ และหอพุทธศาสนสังคหะเข้าด้วยกัน เป็น หอพระสมุดวชิรญาณ สำหรับพระนคร และแบ่งกลุ่มการจัดเก็บเป็น ศิลาจารึก สมุดข่อย และตู้หนังสือลายรดน้ำ

พุทธศักราช 2468 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานหนังสือและตู้สิ่งของส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้กับหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ผู้เป็นองคมนตรี หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ขณะนั้น ได้ทรงแยกสมุดข่อย คัมภีร์ใบลาน ศิลาจารึก และตู้ลายรดน้ำ ไปเก็บที่พระที่นั่งศิวโมกข์พิมาน ในบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และเรียกชื่อตามเดิม คือ หอพระสมุดวชิรญาณ ส่วนหนังสือด้านตัวพิมพ์ทั้งหมด นำมาเก็บไว้ที่ตึกเดิม ซึ่งอยู่ริมถนนหน้าพระธาตุ เรียกว่า หอพระสมุดวชิราวุธ และมีชื่อเรียกรวมทั้งสองแห่งว่า หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร

หนังสือในหอพระสมุดวชิราวุธ มีการจัดหมวดหมู่หนังสือแยกออกเป็น 3 ประเภท คือ หนังสือภาษาไทย ภาษามคร และภาษาอังกฤษ และแต่ละประเภทแยกออกเป็นหมวดย่อย ดังนี้

หนังสือภาษาไทย แบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ

หมวดที่ 1 โบราณคดี แบ่งเป็นหมวดย่อย คือ

1. พงศาวดาร
2. ตำนาน
3. ประวัติ
4. จดหมายเหตุ

หมวดที่ 2 วรรณคดี แบ่งออกเป็นหมวดย่อย คือ

1. กลอนเทศน์
2. บทละคร
3. กลอนอ่าน
4. กลอนสวด
5. กลอนร้อง
6. ฉันท์
7. โคลงกลิต

หมวดที่ 3 ตำรา แบ่งเป็น 15 หมวดย่อย คือ

1. ภูมิศาสตร์
2. ยุทธศาสตร์
3. สัตวศาสตร์
4. เวชศาสตร์
5. อาถรรพศาสตร์
6. ศิลปศาสตร์
7. นาฏศาสตร์

8. ชาติศาสตร์
9. ตำราพระราชพิธี
10. ตำราเบ็ดเตล็ด
11. โหราศาสตร์
12. ดาราศาสตร์
13. เลขวิธี
14. ธรรมศาสตร์
15. อักษรศาสตร์

หนังสือภาษามคธ แบ่งเป็น 5 หมวด คือ

- หมวดที่ 1 พระวินัย
- หมวดที่ 2 พระสูตร
- หมวดที่ 3 พระปรมัตถ์
- หมวดที่ 4 สัททวิเสส
- หมวดที่ 5 ตำนาน

หนังสือภาษาอังกฤษ แบ่งออกเป็นหมู่ย่อยโดยใช้อักษร A-Z เป็นสัญลักษณ์ และในแต่ละหมู่ย่อยจะเรียงตามลำดับเลขทะเบียน คือ

A :	Thailand
B :	Indo-China
C :	Burma
D :	Malaya
E :	Buddhism
F :	Central Asia
G :	India
H :	Indonesia
I :	China
J :	Japan

- K : Near Orient
- L : Oriental Series
- M : Oriental Edition
- N : Geography and Voyage
- O : Ethnology
- P : Philology
- Q : Philosophy
- R : Religion
- S : History, Biography
- T : Natural History
- U : Useful Arts
- V : Sociology
- W : Literature
- X : Fine Arts
- Y : General
- Z : Bibliography

พุทธศักราช 2490 หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล ได้ทรงมอบหนังสือของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพให้กับรัฐบาล จำนวนประมาณ 7,000 เล่ม รัฐบาลจึงได้สร้างหอสมุดดำรงราชานุภาพขึ้นด้านหลังของหอพระสมุดวชิราวุธ โดยแยกเก็บเป็นหมวดหมู่และกำหนดสัญลักษณ์กำกับแต่ละหมวด และแต่ละหมวดจะเรียงตามลำดับเลขทะเบียน ดังนี้

- ก. : กวีนิพนธ์และสุภาษิต
- กฏ. : กฎหมาย
- จ. : จีน (ภาษาไทย)
- ต. : ตำรา
- ตย. : ตำรายา

- ท. : ท่องเที่ยว
- ป. : ประวัติศาสตร์
- พ. : พุทธศาสนา
- พิ. : พระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ
- ภ. : ภาพถ่าย
- ร. : สมุดรูปภาพ
- ล. : บทละครและการละเล่น
- ศ. : ศาสนาภาษาไทย
- A. : Archaeology and Arts
- B. : Biography
- E. : จีน (ภาษาอังกฤษ)
- F. : Foreign Countries
- Fi. : Fictions and Plays
- H. : History
- N. : Neighboring Countries
- P.I : Periodicals I
- P.II : Periodicals II
- R. : ศาสนาภาษาอังกฤษ
- S. : Foreign Intercourse with Siam
- SS. : Social Science
- T. : Text

นอกจากนี้มีหนังสือในคลังพิสุจน์ จัดเก็บโดยแบ่งเป็น 14 หมวดใหญ่ ใช้เลขอา
รบิกเป็นสัญลักษณ์กำกับหมวดหมู่ ดังนี้

- 1 : กฎหมายต่างๆ
- 2 : กวีนิพนธ์
- 3 : จดหมายเหตุ
- 4 : ตำนาน ประวัติต่างๆ
- 5 : ตำรา
- 6 : ธรรมคดี
- 7 : นวนิยาย
- 8 : แบบเรียนเลข
- 8/1 : แบบเรียนภาษาต่างประเทศ
- 9 : พงศาวดาร
- 10 : สารคดี
- 11 : รายงานต่างๆ
- 12 : ทหาร ตำรวจ
- 13 : ลัทธิ ประเพณี
- 14 : เรื่องอ่านเล่นต่างๆ

ในแต่ละหมวดแบ่งออกเป็นหมู่ย่อย เช่น

- 1 : กฎหมายต่างๆ
- 1/1 : คำสอนปริญญญา แบบเรียนกฎหมาย
- 1/2 : พระราชบัญญัติต่างๆ
- 1/3 : พระราชกฤษฎีกา
- 1/4 : เทศบัญญัติ
- 1/5 : ประมวลรัษฎากร
- 1/6 : ระเบียบการต่างๆ
- 1/7 : รัฐธรรมนูญ

- 1/8 : ข้อบังคับวุฒิสภา
 - 1/9 : สัญญาต่างๆ
 - 1/10 : ทนายความ
- ฯลฯ

พุทธศักราช 2494 มุลนิธิฟูไลบรท์แห่งสหรัฐอเมริกา ได้ให้ความช่วยเหลือ โดยส่งผู้เชี่ยวชาญชาวอเมริกัน คือ ดร.ฟรานซิส แลนเคอร์ สเปน มาช่วยวางแผนและจัดทำ แผนการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดังนั้นตั้งแต่พุทธศักราช 2497 เป็นต้นมา การจัดหมวดหมู่หนังสือของห้องสมุดในประเทศไทย จึงเป็นตามระบบสากลที่นิยมใช้กันโดยทั่วไปในปัจจุบัน

ระบบการจัดหมู่

ห้องสมุดแต่ละแห่งอาจจะใช้ระบบจัดหมู่ที่แตกต่างกันหรือเหมือนกันก็ได้ ขึ้นอยู่กับนโยบายของห้องสมุดแต่ละแห่ง ระบบการจัดหมู่แต่ละระบบอาจมีความแตกต่างกันในด้านการแบ่งเนื้อหา สัญลักษณ์ที่ใช้ หรือลักษณะอื่นๆ ของแผนการจัดหมู่ แต่โดยหลักการพื้นฐานแล้ว ระบบการจัดหมู่แต่ละระบบจะเหมือนกัน

1. ประเภทของการจัดหมู่

การจัดหมู่สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท (ทองหยด ประทุมวงศ์ 2528: 68-69) คือ

1.1 การจัดหมู่อย่างง่าย หรือจัดตามลักษณะทั่วไป (artificial classification) ใช้วิธีการดูจากลักษณะภายนอกที่มองเห็น และแยกออกเป็นกลุ่มตาม สี ขนาดของรูปเล่ม โดยไม่คำนึงถึงเนื้อหาของหนังสือ

1.2 การจัดหมู่ตามธรรมชาติ (natural classification) ใช้วิธีการพิจารณาถึงเนื้อหาของหนังสือเป็นหลัก โดยการจัดหมู่ตามวิชาความรู้ (classification of knowledge) หรือ การจัดหมู่ตามหลักปรัชญา (philosophical classification)

2. แนวคิดพื้นฐานของระบบจัดหมู่หนังสือ

ระบบการจัดหมู่ส่วนใหญ่ใช้หลักการจัดหมวดหมู่ตามหลักเหตุผล หรือตามวิชาความรู้ คือ จัดวิชาความรู้ทั้งหมดออกเป็นหมวดหมู่ต่างๆ จากหมวดใหญ่ (class) ไปหาหมวดย่อย (subclass) และแบ่งเป็นหมู่ย่อยลงไปอีกทีละชั้น เป็นการแบ่งหมวดหมู่จากเนื้อเรื่องทั่วไป ไปหาเนื้อเรื่องที่เฉพาะเจาะจง ทำให้เกิดโครงสร้างของแผนการจัดหมู่หนังสือตามลำดับชั้น (hierarchy) ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในระหว่างหมวดใหญ่ หมวดย่อย และหมู่ย่อย

3. สัญลักษณ์

สัญลักษณ์ (notation) หมายถึง ตัวเลข หรือตัวอักษร หรือเครื่องหมาย ใดๆ ใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างรวมกัน ซึ่งกำหนดขึ้นแทนเนื้อหาวิชาความรู้ในระบบการจัดหมู่ระบบใดระบบหนึ่ง การแบ่งหมวดหมู่วิชาความรู้แต่ละระบบ จำเป็นต้องใช้สัญลักษณ์แทนเนื้อหาวิชาความรู้ตามหมวดหมู่ต่างๆ เพื่อความสะดวกในการจัดหมวดหมู่ หรือใช้เรียกแทนเนื้อหาแต่ละสาขาวิชา สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

3.1 สัญลักษณ์บริสุทธิ์ (pure notation) คือ สัญลักษณ์ที่ใช้เพียงตัวเลข หรือตัวอักษรอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว เช่น ระบบการจัดหมวดหมู่ระบบทศนิยมของคิวอี้ ดังตัวอย่าง

423 กำหนดเป็นสัญลักษณ์แทนหนังสือที่มีเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับ
พจนานุกรมภาษาอังกฤษ

895.911 กำหนดเป็นสัญลักษณ์แทนหนังสือที่มีเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับวรรณคดี
ไทย

3.2 สัญลักษณ์ผสม (mixed notation) คือ สัญลักษณ์ที่ใช้หลายอย่างผสมกัน อาจใช้ ตัวอักษรผสมกับตัวเลขหรืออาจใช้ตัวเลขผสมกับเครื่องหมายต่างๆ เช่น การจัดหมวดหมู่ระบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน ระบบหอสมุดแพทย์แห่งชาติอเมริกัน ระบบทศนิยมสากล ดังตัวอย่าง

- HC445 กำหนดเป็นสัญลักษณ์แทนหนังสือที่มีเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับภาวะเศรษฐกิจของประเทศไทย ในการจัดหมู่ระบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน
- WB102 กำหนดเป็นสัญลักษณ์แทนหนังสือที่มีเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับอายุกรรมคลินิก ในการจัดหมู่ระบบหอสมุดแพทย์แห่งชาติอเมริกัน
- 631.5"17" กำหนดเป็นสัญลักษณ์แทนหนังสือที่มีเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ในการจัดหมู่ระบบทศนิยมสากล

4. ประเภทของระบบจัดหมู่หนังสือ

ทองหยด ประทุมวงศ์ (2528:72-73) กล่าวถึงประเภทของการจัดหมู่ว่าสามารถแบ่งออกได้หลายประเภท ขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์ในการแบ่ง คือ

4.1 การแบ่งตามประเภทของเนื้อหาของระบบจัดหมู่

4.1.1 ระบบจัดหมู่หนังสือทั่วไป (general classification) เป็นระบบที่ครอบคลุมวิชาความรู้ทุกสาขาวิชา ทั้งความรู้ในอดีต ปัจจุบัน และความรู้ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น ระบบทศนิยมของคิวอี้ ระบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน เป็นต้น

4.1.2 ระบบจัดหมู่เฉพาะวิชา (special classification) เป็นระบบที่ครอบคลุมเนื้อหาวิชาความรู้เฉพาะวิชาใดวิชาหนึ่ง เช่น ระบบหอสมุดแพทย์แห่งชาติอเมริกัน ระบบจัดหมู่หนังสือกฎหมายของ เจ.อาร์.เธอร์ ซิลเลอร์ แห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย หรือ ระบบการจัดหมู่หนังสือสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ของโซเฟีย เอช กลิดเดน เป็นต้น

4.2 การแบ่งตามหลักหรือวัตถุประสงค์ในการสร้างแผนการจัดหมู่

4.2.1 ระบบจัดหมู่ที่เป็นแผนการจัดหมู่แบบครอบจักรวาล (enumerative classification) คือ การกำหนดสัญลักษณ์แทนเนื้อหาวิชาความรู้ต่างๆ อย่างสมบูรณ์ และเว้นที่ว่างไว้ สำหรับเพิ่มเติมสัญลักษณ์แทนเนื้อหาวิชาความรู้ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เช่น ระบบทศนิยมของคิวอี้ และระบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน

4.2.2 ระบบฟาเซ็ท (faceted classification) เป็นระบบจัดหมู่หนังสือแบบวิเคราะห์และสังเคราะห์ คือ แยกแ่งมุมต่างๆ และนำเอาแ่งมุมต่างๆ ของเนื้อหาพื้นฐานมาสังเคราะห์เข้าเป็นกลุ่ม เป็นระบบที่ทันสมัยแต่มีสัญลักษณ์ที่ยาว ไม่สะดวกในการใช้ เช่น ระบบโคลอน สามารถช่วยแก้ปัญหาในการจัดหมู่หนังสือที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กันหลายวิชา (interdisciplinary works) ได้

5. เกณฑ์การเลือกแผนการจัดหมู่ที่ดี

แผนการจัดหมู่หนังสือที่ดี นอกจากจะมีการจัดหมู่ตามสาขาวิชาแล้ว ควรต้องเป็นระบบที่สามารถชี้เฉพาะถึงวิธีการเรียบเรียงเนื้อหาหรือแบบแผนของการเขียน ระยะเวลา สถานที่ บุคคล และประเภทของบุคคล และเนื้อหาวิชาที่เฉพาะเจาะจงได้ และสามารถใช้ได้กับทรัพยากรสารสนเทศที่พิเศษอื่นๆ ได้ด้วย เช่น หนังสือหายาก หรือทรัพยากรสารสนเทศที่มีระยะเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องกับเนื้อหาหรือตัวของทรัพยากรสารสนเทศ เกณฑ์โดยทั่วไปที่ใช้พิจารณาเลือกแผนการจัดหมู่ที่ดี มีดังต่อไปนี้ (Wynar 1992: 322-323)

5.1 มีขอบเขตกว้างขวาง ครอบคลุมความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ อย่างครบถ้วน ทั้งที่มีในอดีต ปัจจุบัน และที่อาจจะมิในอนาคต ซึ่งสามารถเพิ่มเติมได้ในแผนการจัดหมู่

5.2 เป็นระบบ มีระเบียบแบบแผน ระบบการจัดหมู่ที่ดีไม่ใช่มีเพียง การแบ่งตามสาขาวิชาเท่านั้น จะต้องมีการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสาขาวิชาต่างๆ จากหมวดใหญ่หมวดย่อย และหมู่ย่อย อย่างมีเหตุผล

5.3 มีความยืดหยุ่นสูง คือ ถ้าหากเกิดมีสาขาวิชาความรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้น ก็สามารถที่จะเพิ่มเติมได้โดยไม่เสียหายกับลำดับของเนื้อหาวิชา การมีความยืดหยุ่นสูงนี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากในระบบการจัดหมู่ เพราะจะช่วยให้ระบบการจัดหมู่ของห้องสมุดมีความทันสมัย แผนการจัดหมู่ของระบบทศนิยมของคิวอี้ และระบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน จะมีการทำสิ่งพิมพ์ฉบับเพิ่มเติมเพื่อแสดงถึงการเพิ่มเติมเลขหมู่ การยกเลิก และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเลขหมู่ในสาขาวิชาต่างๆ และมีการจัดพิมพ์ฉบับใหม่ออกมา เช่น ระบบทศนิยมของคิวอี้ ปัจจุบันมีการจัดพิมพ์ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 21 ออกมา โดยจัดพิมพ์เมื่อปีคริสต์ศักราช 1996

5.4 คำศัพท์หรือหัวเรื่องที่ใช้แทนเนื้อหาวิชาความรู้ต่างๆ ต้องชัดเจน เข้าใจง่าย และมีความหมายเด่นชัด เป็นที่เข้าใจได้ทั้งผู้ใช้และผู้ที่มีหน้าที่จัดหมู่ การจัดเรียงลำดับของคำศัพท์หรือหัวเรื่องในแผนการจัดหมู่และที่บรรณานุกรมต้องสอดคล้องสัมพันธ์กัน คำศัพท์ต้องมีความหมายชัดเจน และมีลักษณะที่แสดงถึงเนื้อหาในหนังสือที่กำลังจัดหมู่

ดังนั้นในการเลือกใช้แผนการจัดหมู่หรือระบบการจัดหมวดหมู่ จำเป็นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ ปัจจุบันระบบการจัดหมู่หนังสือที่เป็นมาตรฐานสากล และเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปมีหลายระบบ และแต่ละระบบก็มีการจัดแบ่งตามหลักเหตุผลเหมือนกัน แต่ก็ยังมีข้อโต้แย้งกันอยู่ระหว่างระบบต่างๆ เช่น ในระบบทศนิยมของคิวอี้ ได้จัดหมวดหมู่หนังสือทางด้านภาษาแยกจากหนังสือทางวรรณคดี และหนังสือทางด้านประวัติศาสตร์แยกจากหนังสือทางด้านสังคมศาสตร์ ขณะที่ระบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน ได้จัดหมวดหมู่หนังสือด้านภาษารวมไว้กับหนังสือทางวรรณคดี และหนังสือทางด้านประวัติศาสตร์จัดหมวดหมู่ไว้ใกล้เคียงกับหนังสือด้านสังคมศาสตร์ ซึ่งข้อโต้แย้งคือ ภาษามีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวรรณคดี แต่ภาษาก็ยังเป็นสาขาวิชาหนึ่งที่มีความสำคัญต่อสาขาวิชาอื่นๆ หรือสาขาสังคมศาสตร์กับประวัติศาสตร์ ซึ่งดูเหมือนจะไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กัน แต่ทุกสาขาวิชาก็ยังมีความสัมพันธ์ของตัวเอง เป็นต้น นอกจากนี้หลักการจัดหมู่นั้น เพื่อใช้สำหรับการจัดเก็บหนังสือขึ้นชั้น และ หนังสือ 1 ชื่อเรื่อง จะมีเลขหมู่หนังสือเพียง 1 เลขเท่านั้น ซึ่งหนังสือชื่อเรื่องนั้นอาจจะครอบคลุมเนื้อหาใน 1 สาขาวิชา หรือหลายสาขาวิชาก็ได้ จึงเป็นการยากที่จะจัดไว้ในหมวดหมู่ใดหมวดหมู่หนึ่ง ปัญหาที่ตามมาอีกอย่างหนึ่งคือ เมื่อมีสาขาวิชาใหม่ๆ เกิดขึ้นมาจะไม่สามารถกำหนดเลขหมู่ที่เหมาะสมได้ ดังนั้นเพื่อแก้ปัญหานี้ จึงมีการปรับปรุงแผนการจัดหมู่ให้ทันสมัยขึ้น (up-to-date) โดยมีการปรับปรุงเพิ่มเติมเลขหมู่ใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาหรือความคิดใหม่เข้าไป บางครั้งอาจมีการย้ายเลขหมู่บางหมู่ไปไว้ที่หมวดอื่นในแผนการจัดหมู่ เช่น เลขหมู่สำหรับหนังสือทางด้านคอมพิวเตอร์ ในระบบทศนิยมของคิวอี้ ได้ย้ายจากเลข 001.6 ไปจัดไว้ที่ 004-006 แทน เนื่องจากหนังสือทางด้านนี้มีการขยายหรือมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว

จากสภาพปัญหา ข้อโต้แย้ง และการเปลี่ยนแปลงของแผนการจัดหมู่ในระบบต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้เป็นการยากที่จะระบุได้ว่าระบบการจัดหมู่ระบบใดดีที่สุด สมบูรณ์ที่สุด จึงขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของบรรณารักษ์หรือผู้ปฏิบัติงาน ที่จะเลือกใช้ให้เหมาะสมกับห้องสมุดที่ปฏิบัติงานอยู่ โดยยึดตามหลักเกณฑ์ของการจัดหมู่ที่ดี คือ การจัดหมวดหมู่ วิชาความรู้ต่างๆ ตามลำดับเหตุผล หรือจัดหมวดหมู่ให้สอดคล้องกับแผนการจัดหมู่ระบบที่ห้องสมุดเลือกใช้

6. หลักทั่วไปในการจัดหมู่หนังสือ

ในการจัดหมู่หนังสือแต่ละชื่อเรื่องนั้น ก่อนที่จะกำหนดเลขหมู่ ผู้ปฏิบัติงานต้องกำหนดแหล่งที่จัดเก็บหนังสือชื่อนั้นไว้ในใจก่อน ว่าควรได้เลขหมวดหมู่ใดตามระบบการจัดหมวดหมู่ที่เลือกใช้ ในระบบการจัดหมู่จะมีแผนการจัดหมู่ที่กำหนดไว้เป็นระบบระเบียบในการจัดเนื้อหาวิชาสาขาต่างๆ ซึ่งมีทั้งความยากและง่ายสำหรับการพิจารณาในการที่จะเลือกเลขหมู่จากแผนการจัดหมู่ให้กับหนังสือแต่ละชื่อเรื่อง

แผนการจัดหมู่จะมีการจัดลำดับของแผนการจัดหมู่ สามารถที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับเนื้อหาวิชาของหนังสือแต่ละชื่อเรื่องได้ ขึ้นอยู่กับการศึกษาและการตัดสินใจของผู้ปฏิบัติงาน หลักโดยทั่วไปในการจัดหมู่หนังสือ มีดังต่อไปนี้

6.1 จัดตามสาขาวิชาของเนื้อหา ก่อน แล้วจึงจำแนกตามรูปแบบวิธีเขียนที่ใช้เสนอเนื้อหา ยกเว้นในหมวดวรรณคดีซึ่งรูปแบบวิธีเขียนจะมีความสำคัญกว่าเนื้อหา ผู้ปฏิบัติงานจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนตัดสินใจว่าจะพิจารณาตามเนื้อหา หรือตามวิธีเขียน และกำหนดเลขหมู่ให้ เช่น

ตัวอย่างที่	1	การจัดหมวดหมู่ตามระบบทศนิยมของดิวอี้
503		เลขหมู่ที่แทนหนังสือที่มีเนื้อหาทางด้านวิทยาศาสตร์ และมีรูปแบบวิธีเขียนเป็นสารานุกรม
495.913		เลขหมู่ที่แทนหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับภาษาไทย และมีรูปแบบวิธีเขียนเป็นพจนานุกรม

- 895.91 เลขหมู่ที่แทนหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวรรณคดีไทย
895.911 เลขหมู่ที่แทนหนังสือที่มีเนื้อหาเป็นวรรณคดีไทย
และมีรูปแบบการประพันธ์เป็นร้อยกรอง

ตัวอย่างที่ 2 การจัดหมวดหมู่ตามระบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน

- S เลขหมู่ที่แทนหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเกษตรกรรม
S495 เลขหมู่ที่แทนหนังสือที่มีเนื้อหาทางด้านเกษตรกรรม
และมีรูปแบบวิธีเขียนเป็นตำราวิชาการ
SD เลขหมู่ที่แทนหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับป่าไม้
SD126 เลขหมู่ที่แทนหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับป่าไม้
ที่มีรูปแบบงานเขียนเป็นพจนานุกรมและ
สารานุกรม
PL เลขหมู่ที่แทนหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับภาษา
และวรรณคดีไทย
PL4206 เลขหมู่ที่แทนหนังสือที่มีเนื้อหาเป็นวรรณคดีไทย
และมีรูปแบบการประพันธ์เป็นร้อยกรอง
PL4207 เลขหมู่ที่แทนหนังสือที่มีเนื้อหาเป็นวรรณคดีไทย
และมีรูปแบบการประพันธ์เป็นรวมบทละคร
PL4225 เลขหมู่ที่แทนหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้
ภาษาไทย

ตัวอย่างที่ 3 การจัดหมวดหมู่ตามระบบหอสมุดแพทย์แห่งชาติอเมริกัน

- WJ เลขหมู่ที่แทนหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับระบบ
ปัสสาวะและอวัยวะสืบพันธุ์
- WJ11 เลขหมู่ที่แทนหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับระบบ
ปัสสาวะและอวัยวะสืบพันธุ์ และมีรูปแบบ
การเขียนเป็นด้านประวัติ
- WJ13 เลขหมู่ที่แทนหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับระบบ
ปัสสาวะและอวัยวะสืบพันธุ์ และมีรูปแบบ
การเขียนเป็นพจนานุกรม หรือสารานุกรม

ตัวอย่างที่ 4 การจัดหมวดหมู่ตามระบบทศนิยมสากล

- 61 เลขหมู่ที่แทนหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการแพทย์
- 61(03) เลขหมู่ที่แทนหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการแพทย์
และมีรูปแบบการเขียนเป็นสารานุกรม
- 651 เลขหมู่ที่แทนหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการจัด
สำนักงาน
- 651(03) เลขหมู่ที่แทนหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการจัด
สำนักงาน และมีรูปแบบการเขียนเป็นสารานุกรม

6.2 จัดไว้ในหมวดหมู่ที่จะช่วยให้ผู้ใช้ได้รับประโยชน์มากที่สุด ผู้ปฏิบัติงาน
ต้องใช้การพิจารณาถึงเนื้อหาวิชาที่เสนอและความต้องการของผู้ใช้ เช่น หนังสือเกี่ยวกับ
ชีวประวัติของนักวิทยาศาสตร์ ควรจัดหมวดหมู่ที่วิทยาศาสตร์หรือที่ชีวประวัติบุคคล ซึ่ง
การตัดสินใจอาจจะแตกต่างกันออกไป ระหว่างห้องสมุดโรงเรียนกับห้องสมุด
เฉพาะที่เน้นทางด้านสาขาวิชาวิทยาศาสตร์

6.3 จัดไว้ในหมวดหมู่ที่เฉพาะเจาะจงตามสาขาวิชาให้มากที่สุดเท่าที่จะปฏิบัติได้ ดีกว่าจัดไว้ในสาขาวิชาทั่วไป บางครั้งการจัดหมวดหมู่ของหนังสือบางชื่อเรื่องควรจัดไว้ในหมวดหมู่กว้างๆ มากกว่าแบบแคบ เช่น การจัดหมวดหมู่หนังสือด้านประวัติศาสตร์ไทยไว้ด้วยกัน และแบ่งหมวดย่อยตามช่วงระยะเวลา หรือตามพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องอีกครั้งหนึ่ง ในบางครั้งเป็นการยากที่จะจัดหมู่หนังสือที่มีเนื้อหาหลากหลายไว้ที่เลขหมู่ใดเลขหมู่หนึ่ง ในห้องสมุดขนาดเล็กอาจตัดสินใจเลือกจัดหมู่หนังสือที่มีเนื้อหาวิชาเกี่ยวกับสาขาต่างๆ หลากหลายไว้ที่เลขหมู่ต่างๆ ไปก็ได้

6.4 หนังสือที่มีเนื้อหาวิชาตั้งแต่ 2 หรือ 3 สาขาวิชา ให้จัดตามเนื้อหาที่เสนอเป็นหลัก หรือเนื้อหาที่เสนอเป็นอันดับแรก ถ้าหนังสือเสนอเนื้อหามากกว่า 3 สาขาวิชาขึ้นไป ให้จัดหมู่ไว้ที่สาขาวิชาต่างๆ ไป ที่สามารถรวมสาขาวิชาต่างๆ นั้นไว้ได้

6.5 จัดหมู่ตามความประสงค์ที่ผู้เขียนต้องการเสนอเนื้อเรื่อง เช่น นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ หรือนวนิยายที่เขียนจากประวัติบุคคลสำคัญ ให้จัดหมู่เป็นนวนิยาย

6.6 ในกรณีที่มีหนังสือมีเนื้อหาเป็นสาขาวิชาใหม่ที่ยังไม่มีสัญลักษณ์ใช้ในระบบการจัดหมู่ที่ห้องสมุดเลือกใช้ ควรจัดไว้ที่หมวดหมู่ที่มีสาระใกล้เคียงกัน หรืออาจเปรียบเทียบกับสัญลักษณ์ในระบบการจัดหมู่ระบบอื่นว่าควรจัดไว้ในหมวดใด

6.7 บันทึกการตัดสินใจในกรณีที่ไม่มีหลักเกณฑ์ระบุในแผนการจัดหมู่ทุกครั้ง

7. การจัดหมู่หนังสือแบบกว้างและแบบแคบ

ในแผนการจัดหมู่ ไม่ว่าจะ เป็นแผนการจัดหมู่ระบบใด จะมีการอำนวยความสะดวกต่อผู้ปฏิบัติงาน โดยสามารถพิจารณาตัดสินใจจัดหมวดหมู่ได้ 2 รูปแบบ คือ

7.1 การจัดหมู่หนังสือแบบแคบ หมายถึง การจัดหมู่หนังสือไว้ตามเนื้อหาวิชาที่เฉพาะเจาะจง ตามที่มีแบ่งลำดับความสัมพันธ์ไว้ในแผนการจัดหมู่ระบบที่ห้องสมุดเลือกใช้ โดยเฉพาะห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาขนาดใหญ่ นิยมจัดหมู่หนังสือแบบแคบให้เฉพาะเจาะจงในเนื้อหามากที่สุด

7.2 การจัดหมู่หนังสือแบบกว้าง หมายถึง การจัดหมู่หนังสือออกเป็นกลุ่มๆ ตามหมวดใหญ่ และหมวดย่อยในแผนการจัดหมู่ โดยไม่ลงไปลึกในเนื้อหาที่เฉพาะเจาะจง เช่น ห้องสมุดโรงเรียนระดับประถมศึกษา

การจัดหมู่แบบแคบหรือแบบกว้างนั้น สามารถพิจารณาได้จากจำนวนของหนังสือที่มีในห้องสมุด ถ้ามีจำนวนหนังสือน้อยการจัดแบบกว้างจะเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุด และมีประโยชน์มากกว่าการที่จะจัดแบบแคบ การจัดแบบแคบทำให้หนังสือแต่ละชื่อเรื่องอยู่ในเรื่องที่เฉพาะเจาะจงเกินไป ทำให้หนังสือของห้องสมุดกระจัดกระจาย

สรุป

การจัดหมู่หนังสือ เป็นงานที่มีความสำคัญมากงานหนึ่งของห้องสมุด ถ้าการปฏิบัติงานนี้ขาดคุณภาพแล้ว หนังสือที่มีอยู่ในห้องสมุดแม้ว่าจะมีคุณค่ามากเพียงใดก็จะไร้ประโยชน์ ถ้าปราศจากการจัดหมวดหมู่ที่ดี ระบบการจัดหมู่หนังสือที่ห้องสมุดพิจารณาเลือกใช้ สามารถเลือกใช้ได้ทั้งระบบที่เป็นสากล และ/หรืออาจเป็นระบบที่ห้องสมุดคิดเองก็ได้ แต่จะต้องเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ คือ สามารถแบ่งหนังสือออกเป็นหมวดหมู่ตามความสัมพันธ์ของเนื้อหา และมีสัญลักษณ์ที่แสดงถึงสถานที่จัดเก็บของตัวเล่มอย่างชัดเจนและคงที่ รวมทั้งพิจารณาถึงจำนวนของหนังสือ ขนาด และประเภทของห้องสมุดด้วย

แบบฝึกหัด

จงตอบคำถามต่อไปนี้พอสังเขป

1. การจัดหมู่หนังสือมีความหมายอย่างไร
2. การจัดหมู่หนังสือมีวัตถุประสงค์เพื่ออะไร
3. การจัดหมู่หนังสือมีประโยชน์อย่างไร
4. ระบบการจัดหมู่หนังสือสามารถแบ่งตามเนื้อหาของระบบได้กี่ประเภท อะไรบ้าง
5. สัญลักษณ์ที่ให้แทนการจัดหมู่หนังสือโดยทั่วไปแบ่งออกเป็นกี่ประเภท อะไรบ้าง
6. การจัดหมู่หนังสือตามธรรมชาติมีลักษณะอย่างไร
7. ถ้าท่านได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ริเริ่มงานจัดหมู่หนังสือของห้องสมุดแห่งหนึ่ง ท่านมีหลักเกณฑ์อย่างไรในการเลือกแผนการจัดหมู่
8. ในการจัดหมู่หนังสือ มีหลักเกณฑ์อย่างไรในการพิจารณากำหนดเลขหมู่สำหรับหนังสือแต่ละชื่อเรื่อง
9. การที่จะพิจารณาจัดหมวดหมู่หนังสือแบบแคบหรือกว้าง มีข้อควรพิจารณาอย่างไร
10. หลักพื้นฐานในการจัดหมู่หนังสือของห้องสมุด คืออะไร